

UYUŞTURUCU MADDELER VE SUÇ SİYASETİ

Dr. Köksal BAYRAKTAR

İstanbul Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku
Öğretim Üyesi

Günel "Uyuşturucu Madde Suçları" isimli kitabına, yaşanmış bir olayı anlatarak başlamaktadır. "Hergün, her sabah yaptığı şeyi yapıyordu. Evinden çıkıp işyerine geldi. Masasına oturdu, pencereyi yarı aralık bırakıp bir sigara yaktı. Henüz yarısına kadar içmişti ki.. Odasına beklenmedik iki davetsiz misafir girdi. Durumu anlar gibi oldu ve elindeki yarım sigarayı söndürür söndürmez çöp sepetine attı. *Narkotik şubeden sözü sanki kafasına bir balyoz gibi inmişti. Beklediği, korktuğu an gelmişti.* Bir anda herşeyin bittiğine inanırcaına, kendini, *akıntıda bir çöp gibi hissediyordu.* Masası, üstü herşey arandı; çöp sepetindeki esrarlı sigara alındı. Herşeyi anlatırsa belki daha iyi olur diye düşünüyordu... Yahut *herşeyi bir robot gibi düşünmeksizin söylüyordu.*

Tanımadığım biri 1 kilo kadar mal getirmişti. İsteddiği kadar param yoktu. Ben 300 gram alabildim. Diğerini pazarlıkla uğraşan biri aldı. İçemediğim mal evimde, özel bir yerde saklı. Ararsanız bulamassınız, ama ben yerini de göstereceğim. Beş seneden beri dolu sigara içerim.... Annemlerle otururum. *Onların haberi olmadan herşeyi kapayalım. Üzülmürler. Söz veriyorum, bugünden sonra da içmeyeceğim artık. Beni yıkmayınız¹.*

Yaşanmış bu örnek olay, diğer binlercesi gibi, Türk Ceza Kanununun hükümleri karşısında, şu şekilde sonuçlanacaktır :

"....cezaevinin loş koridorunda soruyordu. *Çok mu yatarım? Kaç sene verirler? 3 seneye kurtarmak mümkün mü? Satın aldığım*

1) GÜNAL, Y., Uyuşturucu madde suçları, Ankara, 1976, s. 1.

için acaba 403'ü uygularlar mı? Ya teşekküle girerse *halim ne olur?* 24 seneye kadar, hatta 48 seneye kadar ceza alırsın diyorlar. Doğru mu? *Adam öldürmedim ki? Nihayet zararım kendimeydi... Bak şimdi bıraktım, içmem artık..... Ah bir kurtulsam.....².*

Uyuşturucu maddeler karşısında suç siyaseti ne olmalıdır sorusu ile bu olaydaki kişinin durumu, yakalanması, yargılanması ve geleceğinin ortaya çıkaracağı sorunlar aynı anlama gelmektedir.

Suç siyaseti kavramı, bir yandan belirli bir "suç vakıası" karşısında toplumun tutumunu, tepkisini ve değerlerini ve diğer yandan da suçla mücadelede rasyonel ve geliştirmeci bir takım şartların yaratılmasını ve sistemli bir stratejinin meydana getirilmesini ifade ettiğine göre³, uyuşturucu maddelere ilişkin suçlarda suç siyasetini, bu maddenin özelliklerini, toplumun değerlerini dikkate alarak belirlemek uygun olacaktır.

I. UYUŞTURUCU MADDE KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

1 — Kavram

Uyuşturucu madde kavramından ne anlaşılmalı gerektiği hususunda mevzuatımızda bir sarahatın bulunmadığı görülmektedir. Türk Ceza Kanununda uyuşturucu madde terimi kullanılmakta, tanım verilmemekte, bazı uyuşturucu türleri sayılmakla yetinilmektedir. Bugün yürürlükten kalkmış olan Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun 6. ve Ek. 1. maddeleri ile Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun 1. maddesi ve Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesinin I ve II no.lu cetvelleri hep uyuşturucu madde türlerini saymaktadır. Sadece Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun 19. maddesinde "toksikomani tevliid eyleyen diğer zehirlerin"de uyuşturucu madde olarak kabul edileceği belirtilirken kavram hakkında soyut bir niteleme getirilmektedir.

2) GÜNAL, 1.

3) DÖNMEZER, S., Suç siyaseti kavramı, sh. 12; DÖNMEZER, S., Kriminoloji, 7. bası, İstanbul, 1984, sh. 18-20.

Uyuşturucu kavramı hakkında, doktrinde benimsenmiş en uygun tanıma, Dünya Sağlık Teşkilatının vermiş olduğu tanımda rastlanmaktadır : Önüne geçilemez gereksinme, yahut arzu, kullanıldığı miktarı arttırma eğilimi, ruhsal, fiziksel bağımlılık hali yaratan maddeler uyuşturucu maddedir⁴. Bu tanımın da konumuzu teşkil eden maddeyi tam olarak ifade ettiğini söylemek güçtür. Gerçekten bu maddelerin en önemli özelliği olan bağımlılığı bugün bazı uyarıcı maddelerin (amphetamine) ve teskin edici maddelerin (barbiturat) yarattığı da tesbit edilebilmektedir.

Uyuşturucu madde alanının gittikçe genişlemesi tanımı daha da güçleştirmektedir. Eskiden sayıları hayli az olan bu gibi maddelerin, kimyevi katkılarla fazlalaşması ve bağımlılık yaratan ilaçların sayı ve etkinliğinin çok artması kavramı daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bu durum karşısında, uyuşturucu madde terimi ile ne anlaşılması gerektiği hususunda gene "sayma yöntemine" dönülmektedir. Bazı yazarlar, bu maddeleri, keyif vericiler, hayal uyandıranlar, sarhoşluk verenler, uyku verenler, uyarıcılar şeklinde ayırırken⁵, *Günel*, tabii uyuşturucular (narkotikler) ve sentetik uyuşturucular (psitropikler) şeklinde bir ayırım yapmaktadır⁶. Afyon, morfin, eroin, esrar ve kokain başlıca tabii uyuşturucuları teşkil ederlerken, depresantlar, trankilizanlar, stimulantlar ve hallusinojenler de çeşitli kimyevi terkipleri ile psikotropikleri meydana getirmektedir.

2 — Özellikleri

Uyuşturucu maddenin alınması ile birlikte bireyin fiziksel ve ruhi hayatında çeşitli değişimler meydana gelmektedir. Değişimin çok tehlikeli boyutlara ulaşması, toplumsal yansımalarını da ortaya çıkarmaktadır.

4) GÜNAL, 8.

5) KÖKNEL, Ö., İnsanlık tarihi boyunca uyuşturucu madde sorunları, İstanbul, 1976, sh. 208.

6) GÜNAL, 18-29; DÖNMEZER, S., Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler konusunda Avrupa mukayeseli mevzuatında yeni gelişmeler, Kubalı'ya Armağan, ayrı bası, sh. 192.

a) *Uyuşturucu madde alışkanlığı ve bağımlılığı*

Uyuşturucu madde özellikleri denilirken, bu maddenin kişi üzerinde yarattığı bedensel ve ruhsal duyular, yani rahatlık verici, gerçek sorunlardan ve gerçek dünyadan uzaklaştırıcı, uyuşturucu duygularla birlikte, uyandırıcı, yorgunluk giderici, canlandırıcı, güçlendirici, düşünceye hız ve açıklık verici gibi nitelikler de sayılabilir⁷. Uyuşturucu madde alındığında kişide, bir başkalaşma duygusu meydana gelmektedir. Kişide uyanan bu başkalaşma duygusu, çeşitli toplumsal ve bireysel engellerden kurtulma duygusu kısa zaman içerisinde alışkanlık yaratmakta ve bunu fizik bağımlılık, yoksunluk belirtileri, direnç artımı, karşıt direnç gelişmesi ve tutsaklık (iptila) izlemektedir⁸. Bu süreç içerisinde uyuşturucu, bireyde doku alışkanlığı yaratmakta, duygusal isteğin dışında, organik, fiziksel bir istek te meydana getirmektedir⁹. Değişim çeşitli bozukluklarla sürüp gitmektedir. En önemlisi, bilinç bozuklukları ve algı bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Bilinç alanının durulması, bu alanda şaşkınlık, bilinç alanının bulutlanması, bilinç bulanıklığı, alacakaranlık durumu, koma öncesi, yarı koma ve koma gibi durumlar çeşitli bilinç bozukluklarıdır. Düşüncelerin bağlanması yetersizlik, kullanıcının şaşkın, donuk, duygusuz, gevşek bir duruma gelmesi, dış dünyanın uyarılarına cevap veremez hale gelme, nihayet göz yuvarlarının birbirinden ayrı hareket etmesi bu bozuklukların belirgin örnekleridir¹⁰. Yanlış duyma, hayal hissine kapılma, değişik biçimde görme de algı bozukluklarıdır¹¹. Nihayet yabancı sesler duyma, başka bir kişi ile birlikte yaşama, ses, koku, tad, dokunma, sanrılarına kapılma bu süreci tamamlar¹².

Uyuşturucu maddenin kişinin ruhsal ve fiziksel yapısı üzerinde meydana getirdiği etkiler ve bozukluklar, kendisinden sonra da var-

7) KOPTAGEL, G., Uyuşturucu ve tutku yaratıcı maddeler kullanımının sosyal - psikolojik dinamikleri (İHFM. Atatürk'e Armağan, 1982), sh. 1045.

8) KÖKNEL, Ö., Alkolden eroine, kişilikten kaçış, İstanbul 1983, sh. 30.

9) KOPTAGEL, 1045.

10) KÖKNEL, Kişilikten kaçış, 153-154.

11) KÖKNEL, Kişilikten kaçış..., 180.

12) KÖKNEL, Kişilikten kaçış..., 181-185, 378, 385.

liklerini devam ettirir. Meydana gelen jenetik bozukluk, gelecek kuşaklara da devrolunur. Böylece uyuşturucu bağımlılığı, soy bozucu bir nitelik şekline bürünür¹³.

Kişideki, ruhsal ve fiziksel bağımlılık, bozukluk yaratabilen uyuşturucuların kullanımı suç olayına yakından bağlı etkiler meydana getirebilmektedir. Uyuşturuculara bağımlı hale gelmiş olan kişiler maddeyi elde etmek veya bu hususta gerekli parayı sağlamak üzere çeşitli suçlar işlemektedirler¹⁴. Bu konuda *Dönmezer*, aynen şöyle demektedir : “Uyuşturucu madde, suçtan daha fazla olarak, ağırlaşmasına sebebiyet verdiği sosyal problemler itibarile zararlıdır. Uyuşturucu madde tutkunluğunun yaygınlaşması, herşeyden önce, her türlü şiddeti ve adam öldürme dahil rüşvet, irtikap, biçiminde en ağır ve vahim suçların işlenmesini sonuçlayan kanun dışı bir ticareti, bunu icadedebilmek üzere Mafyaların teşekkülünü, Devlet hayatında belirli bir bürokrat kesiminin bu sebeple çürümesini sonuçlamaktadır. Amerikada uyuşturucu madde tacir ve satıcılarının yerleştiği şehir bölgelerini namuslu vatandaşlar terketmek mecburiyetinde kalmakta, Devletin içine bile giremediği bölgeler teşekkül etmektedir..... Uyuşturucu madde kullananlar, /belirli bir süre sonra/ uyuşturucu madde alt kültürünü benimsemekte, böylece toplum dışına atılmış, her türlü suçları işlemeğe müheyya insan grupları teşekkül etmektedir¹⁵. Böylece uyuşturucu maddeler, çeşitli suçların kaynağı olabildiği gibi, bu maddelerin ticaretinin de fuhuş ve kumar ile yakın, iç içe bağlantıları bulunmaktadır¹⁶.

Bu belirlemeler suç siyaseti açısından değerlendirildiğinde, uyuşturucu madde kullanımı, bağımlılığı ve ticaretinin ikili bir aşama içinde bulunduğu tesbit edilebilmektedir. Suçu önleme, toplumun beklentilerini tesbit etme amacındaki suç siyaseti, “uyuşturucu madde üretimi, alım-satımı, ithal-ihracı ve kullanımı”ni ön-

13) ZİYALAR, A., Sempozyum tartışmaları... (İHFM. Atatürk'e Armağan, İstanbul, 1982), sh. 1089.

14) DÖNMEZER, S., Uyuşturucu ve tutku yaratıcı maddeler konusuna sosyo-politik yaklaşım (İHFM. Atatürk'e Armağan, İstanbul, 1982), sh. 1015.

15) DÖNMEZER, Sosyo-politik yaklaşım..., 1035.

16) KOPTAGEL, 1054.

leme yönündeki kuralları ile doğrudan doğruya bu konuya yönelmekle kalmamakta, aynı zamanda çeşitli uyuşturucu madde fiillerinin yarattığı diğer suçların da meydana gelmemesini sağlamaya çalışmaktadır. Böylece uyuşturucu maddelere ilişkin suç siyaseti sadece suç öncesi dönem ile ilgili olmayıp aynı zamanda suç sonrası ve fakat başka yeni suçlar öncesi bir dönemle de ilgili bulunmaktadır.

b) Toplumun uyuşturucu maddeye karşı değer yargısı

Uyuşturucu madde kullanımı ve alışkanlığı konusunda toplumun durumu değişik özellikler gösterebilmektedir. Toplumların, genellikle, tabii uyuşturucu maddelerin kullanımına, önceleri hoşgörü ile yaklaştıkları; XX yüzyıl başlarına kadar, pekçok ülkede, Amerikada, ve Orta Doğuda yasaklama, cezalandırma yoluna gidilmediği görülebilmektedir¹⁷. Buna karşılık, bir yandan bu maddelerin hemen bağımlılık yaratması ve insan sağlığını ağır şekilde tehdit etmesi ve diğer yandan da ağır bir ceza politikası ile karşılanması Türk toplumunda hoşgörülü bir değer yargısını meydana getirmemiştir. Uyuşturucu madde, özellikle esrar ve afyon, asırlardır kullanılmakta olmalarına rağmen, toplumumuz tarafından kabul edilmemiştir. Toplum davranışı bu maddeyi, kültürel geleneklerimizden bir parçası olarak kabul etmemektedir. Toplum, uyuşturucu maddeyi reddederken bunun tehlikeli olduğunu ve buna karşı toplumu korumak gerektiğini kabul etmektedir¹⁸.

Toplumun, uyuşturucu madde kullanımı karşısındaki tutumu, engelleyici bir rol oynamaktadır. Gerçekten uyuşturucu maddenin toplumca yasaklanması, kullanımının hoşgörülmemesi, kullanımı engellemektedir. Bir toplumda, madde kolay elde edilebilir ve kullanımı da toplumda ya da toplumun belli gruplarında aşırı bir hoşgörü, hatta beğeni ile karşılaşırsa, o maddeyi kullananların sayısında bir artış olması doğaldır¹⁹. Bu alanda, dünyanın birçok ülkesin-

17) AKÇASU, A., Sempozyum tartışmaları... (İHFM., Atatürk'e Armağan, İstanbul, 1982), sh. 1084 .

18) DÖNMEZER, S., Uyuşturucu maddelerin Hukuk ve Kriminoloji ile ilgili bazı yönleri (İHFM., c. XXXVI, sy. 1-4), ayrı bası, sh. 4.

19) KOPTAGEL 1054.

de yapılmış araştırmalar, gençlerin uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımlarını hoşgörü ile karşılayan, bu maddelere bağımlı olmayı gelişmişlik, kültür, yaratıcılık simgesi olarak değerlendiren toplum kesimlerinde bağımlı olan genç sayısının yüksek olduğunu göstermiřtir²⁰.

Böylece, saptanacak bir suç siyasetinde, bu siyasetin uygulanacağı ülkenin değer yargılarını doğru olarak belirlemek gerekecektir. Bu değer yargıları, aynı zamanda siyasetin bir parçasını da oluşturacaktır. Toplum, sahip olduğu değerler, inançlar doğrultusunda, bireyleri, kendisi ile bütünleştirebildiği takdirde, kişilerle toplum uyumlu olabildiği takdirde, uyuşturucu madde kullanımına eğilim giderek azalacaktır. Nitekim, *Köknel'in* yapmış olduğu bir araştırmada, bu husus ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada, yaş ortalaması 20 olan gençlerin, toplumla olan ilişkileri tesbit edilmeğe çalışılmış "aile, okul, içinde yaşanılan çevre, gelenek ve göreneğe ilişkin olumlu değer yargılarını benimseyenlerin, uyuşturucu bağımlılığını, tutkunluğunu, çirkin, hatalı ve kötü olarak ; sözkonusu üst yapılara karşı olumsuz değer yargıları olanlarınsa, bağımlılığı, doğru gerekli ve normal bir davranış biçimi olarak" telakki ettikleri tesbit edilmiřtir²¹.

Bu açıdan, uyuşturucu madde ile mücadelede, toplumda oluşmuş değer yargılarının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Uyuşturucu maddelere, kullanımına, alışkanlığına karşı hoşgörüsüz toplumun, aile, kültür, eğitim kurumları ile kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Hoşgörüsüz değer yargılarının kendiliklerinden sürüp gitmesi uyuşturucu madde kullanımına karşı etkin bir mücadeleyi zayıflatacaktır. Çünkü toplumsal dinamizm, oluşmuş değer yargıları şeklindeki teze karşılık, antitezleri de yaratmaktadır. Toplumdaki kuralları, beklentileri, amaçları benimsemeyen, bunlara karşı çıkan ya da bunları ortadan kaldırmak isteyen çevreler de kendi değerlerini oluşturmaktadır. Uyuşturucu madde kullanımı da bu oluşmun bir parçasıdır. Böylece "haz verici, çoğunlukla uyuşturucu maddelere tutku gösteren kimselerin de günlerindeki ortam koşullarıyla kolay dağdaşamayan, toplum kuralları karşısında ya ezilen,

20) KÖKNEL, Kişilikten kaçış..., 109.

21) KÖKNEL, Kişilikten kaçış..., 110.

ya da bu kuralları tanımak istemeyen kişilerden oluşması” vakıası ile karşılaşılmaktadır²².

II. TÜRK HUKUKUNDA UYUŞTURUCU MADDELERE İLİŞKİN FİİLLERİN DÜZENLENMESİ

1 — İdarî ve tıbbî düzenleme

Türk Hukukunda uyuşturucu maddelerle ilgili idari ve tıbbî düzenlemenin, “Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun” ile “Ecza Ticarethaneleriyle Sanat ve Ziraat işlerinde kullanılan zehirli ve müessir kimyevi maddelerin satıldığı dükkanlara mahsus kanun” ve “Zehirli maddelerin ecza ticarethanelerinde sureti muhafazası ve alıcıya tadvii hakkında Talimatname”de yapıldığı görülmektedir.

Bu kanaunlarda, uyuşturucu maddelerin ithal, ihraç ve satışı tamamen denetim altına alınmakta, bu konuda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına yetki verilmekte, Kenevir ekimi yasaklanmaktadır. Uyuşturucu maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun’da, ithal, ihraç ve imal Sağlık Bakanlığının sıkı kontrolü altına alınmakta, izinsiz girişilmiş faaliyetlerde elde edilen maddelerin müsadere ve imhası ayrıntılı biçimde düzenlenmektedir. Kanunun 23/4. maddesinde kenevir bitkisi ekenler hakkında bir yıldan başlayan hapis cezası öngörülmekte; 24. maddede uyuşturucu maddelerin reçetesiz satımını gerçekleştiren ecza ticarethanesi sahip ve mesul müdürleri hakkında TCK. 403 ve 406. maddelerinin uygulanacağı belirtilmiş ve aynı kanunun 25. maddesinde de, gene ecza ticarethaneleri sahip ve mesul müdürlerinin, kanunda zikredilmiş defterleri tutmamaları halinde ağır para cezası ile cezalandırılmaları tesbit edilmiştir.

984 Sayılı Ecza Ticarethaneleriyle sanat ve ziraat işlerinde kullanılan zehirli ve müessir kimyevi maddelerin satıldığı dükkanlara mahsus kanun’da, eczahanelerde, zehirli, müessir ve uyuşturucu maddelerin nasıl saklanacağı, ne şekilde müstahzar haline getirileceği, kayıtların nasıl tutulacağı düzenlenmekte ve 21. maddede de

22) KOPTAGEL, 1050.

“sanat ve ziraat işlerinde kullanılan zehirli ve müessir madde satıcılığı” başkaca cezayı gerektirmiyorsa, hafif para cezası ile karşılanmaktadır. Bu düzenleme ile uyuşturucu maddelerle zehirli ve müessir maddeler ayırımının yapıldığı görülmektedir. Böylece, bir madde uyuşturucu madde olduğunda TCK. 403, 409. madde uygulanacak, buna karşılık zehirli ya da müessir madde olduğunda söz konusu madde tatbik edilecektir²³.

Bu düzenlemenin bizce ilginç yönü, uyuşturucu madde imalinde ekim'e kadar karışması, ithal, ihraç, alım ve satımı hayli ayrıntılı olarak kurallara bağlaması ve aykırılıkların cezalandırılması için ya hafif müeyyidelere başvurulması ya da TCK. uyuşturucu maddelere ilişkin hükümlere atıf yapmasıdır. Bu düzenleme suç siyaseti yönünden tutarsız bir manzara arz etmektedir. TCK'nın ilgili hükümlerinin çok ağır müeyyideleri ihtiva ettiği düşünülürse belirli bir alandaki kanuna aykırı fiilleri hafif ve çok ağır müeyyideler ikiliği karşısında bırakmak tutarsız bir davranıştır.

2 — Cezaî düzenleme

Uyuşturucu maddelerin konu olduğu çeşitli fiillerin ve özellikle ithal, ihraç, imal, satım, kullanım fiillerinin TCK. 403-409. maddeleri arasında düzenlendiği görülmektedir. Bu maddelerde yer alan uyuşturucu madde kavramının tesbitinde çok önemli iki metin de uluslararası sözleşmelerin kabulü yolu ile mümkün olmuştur. Bunlardan, Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi, 31.5.1963 tarihli Kanun gereğince 14.2.1967 tarihinde Bakanlar Kurulunun kararı ile Türk mevzuatına dahil edilmiş; Psikotrop Maddeler Viyana Sözleşmesi de 30.12.1980 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile mevzuatımıza alınmıştır.

TCK. 403-409. maddeler arasındaki düzenlemeyi, *Erman*'ın açıklamalarına aynen bağlı kalarak²⁴ şu şekilde belirtebilmek mümkündür : Kanunda uyuşturucu madde ticareti ve kullanımına ilişkin

23) Yar. 4. CD., 29.4.1952, 4540/4540; 3. CD., 12.6.1946, 4493/6638. Bkz. DEMİREL, N. - YİĞİT, İ. - GÖZENMAN, F. - TUNCAY, L., Sağlık mevzuatımız, İstanbul 1963, sh. 663.

24) ERMAN, S., Uyuşturucu maddelere ilişkin ceza hükümleri (İHFM. Atatürk'e Armağan, 1982), sh. 1074-1080.

fiiller ayrı esaslara bağlanmıştır. *Uyuşturucu maddelerin ticaretine bağlı fiiller* arasında ayırım yapılmış, imal, ithal, ihraç ağır müeyyidelere bağlanırken, satım daha hafif bir ceza ile karşılanmıştır. Uyuşturucu maddenin ne olduğu hususunda sayma yöntemine başvurulmadan soyut bir terim ile hakime takdir hakkı tanınmış, failin sıfatı ağırlaştırıcı sebep olarak öngörülmüş ve Anayasamıza dahi aykırı biçimde genel müsadere cezasının hükmolunacağı belirtilmiştir. Ticarete ilişkin fiillerin tecziyesinde en az beş yıl ağır haptisten başlayan ve ölüm cezasına kadar uzanabilen çok ağır bir cezalandırma politikası gerçekleştirilmiştir.

Uyuşturucu maddelerin kullanılmasına ilişkin fiillerde, fail yönünden kullanan ve kullandıran ayırımı yapılmış, kullanma ile kullanma maksadı ile bulundurma arasında ayırımı gidilmemiş, failin sıfatı bazı hallerde ağırlaştırıcı sebep sayılmış ve tedavi yalnız müptelalar hakkında öngörülmüştür.

Türkiye bu yasal düzenlemeleri ile bu önemli sorunu ne ölçüde çözümlenebilmiştir? Başka bir deyişle uyuşturucu madde konusundaki suçluluk durumu nedir?

3 — Uyuşturucu madde suçları ile ilgili sayısal durum

Adalet istatistikleri TCK. 403 ve 404. maddeleri ile ilgili mahkûmiyet sayısını şu şekilde belirtmektedir.

Yıl	Mahkûmiyet sayısı
1959	557
1960	612
1964	1443
1967	1652
1968	2017
1969	1550
1970	1544
1976	1462
1977	820
1978	1014
1979	856
1980	1038
1981	1296

Bu sayılar, genel mahkûmiyet sayıları ile karşılaştırıldığında şu sonuçlar elde edilmektedir.

Yıl	Genel mahkûmiyet sayısı karşısında uyuşturucu maddeye ilişkin suçlardan mahkûmiyetin oranı
1959	% 0,50
1960	% 0,68
1964	% 1,55
1967	% 2,41
1968	% 2,76
1969	% 2,47
1970	% 2,77
1976	% 2,89
1977	% 2,26
1978	% 2,21
1979	% 2,36
1980	% 3,29
1981	% 3,51

Emniyet Genel Müdürlüğü Uyuşturucu Maddeler Bürosu İcmal Bültenlerinde suçluların nitelikleri, sıfatları, kullanılan uyuşturucu madde, suçluların yaşları ve meslekleri yönünden de ilginç belirlemeler ortaya çıkmaktadır. Bunlara göre, uyuşturucu madde kullananların sayısı, satıcı sayısına göre, 2 - 3,5 misli arasında değişmekte, ençok kullanılan maddeyi esrar teşkil etmekte ve bunu afyon, morfin, eroin ve kokain izlemektedir. Uyuşturucu madde kullananların en yoğun olarak bulunduğu yaş dilimini 21-25 yaş dilimi teşkil etmekte ve belirli bir işi olmayan, boşta gezen, işçi, esnaf, seyyar satıcı gibi gruplarda ençok kullanma olayına rastlanmaktadır. Bunları, serbest meslek erbabı ve Çiftçi-köylü grubu izlemektedir²⁵.

İstatistiklerin karşılaştırılmasında uyuşturucu maddelere ilişkin suçların genel suçluluğa göre büyük bir oran teşkil etmediği görülebilmektedir. Bununla birlikte 1979 yılından itibaren hafif bir tırmanmanın meydana geldiği de tesbit edilebilmektedir.

25) Bkz. GÜNAL, 224-227.

Resmi istatistiklerin bu görünümüne karşılık, bazı istatistikler, özellikle kullanım ve kullanılan madde yönünden farklı sayılar ortaya koymaktadır. Nitekim Adli Tıp Kurumuna gelen vakalar dikkate alınarak belirlenmiş istatistiklerde eroin sayısında önemli artışlar görülmektedir. Buna göre, 1983 yılında, Kuruma gelen vakaların % 41,5'i Hint keneviri, % 32,4'ü esrar, % 9,2'i eroin, % 7,6'sı morfin, % 5,3 afyon teşkil etmektedir. Kurumun belirlemelerine göre adli makamların el koydukları vakalarda eroin miktarında önceki yıllara göre en az bir misli oranında artış görülmektedir²⁶.

Adli Tıp Kurumunun kendi istatistikleri ile Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin belirlemeleri uygunluk taşımaktadır. Bu hastaneye tedavi için başvuran kullanıcıların sayısı ve kullandıkları başlıca maddeler şu tabloyu oluşturmaktadır :

Yıl	Kullanıcı	ESRAR	EROİN
1975	19	7	1
1976	26	8	2
1977	33	8	4
1978	35	10	3
1979	39	7	5
1980	47	12	11
1981	150	30	28
1982	244	24	31
1983	384	94	78

Bu istatistiklerde, ülkemizde uyuşturucu madde kullanımında ve bu maddelerin içinde en tehlikelisi olan eroinde belirli bir artmanın bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili bu iyimser tabloya karşılık uyuşturucu madde ihracında, organize suçluluk içinde Türk vatandaşlarının son yıllarda etkin bir rol oynadıkları görülebilmek-

26) I. Ulusal Adli Tıp Günleri (25-28 Haziran 1984)'nde sunulan "Türkiye'de uyuşturucu madde dağılımı Planı" (yayınlanmamıştır).

tedir. 1980 yılında çeşitli Avrupa ülkelerine eroin ithal ederken yakalanan 661 suçludan 361'i Türktür. Aynı şekilde, Federal Almanya'ya eroin sokan 281 suçludan 195'inin Türk vatandaşları teşkil etmiştir. Hollandada bu rakam 78 suçlu üzerinden 61'i Türk olarak ortaya çıkmıştır. Böylece son yıllarda, uluslararası uyuşturucu kaçakçılığında Türk vatandaşlarının etkin bir rol oynadıkları ve Uzak Doğudan gelen eroin ve diğer uyuşturucu maddelerin Türkiyeden, bir eroin yolu üzerinden batıya aktarıldığı tesbit edilmiştir²⁷.

Bu görünüm karşısında Türk hukukunda uygulanacak bir suç politikası bugün için ne olmalıdır?

Soruya yeterince cevap verebilmek için çeşitli ülkelerdeki duruma ve uygulanan tedbirlere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

III. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ UYUŞTURUCU MADDE SALGINI VE UYGULANAN SUÇ SİYASETİ

Bugün, Avrupanın çeşitli ülkeleri, Türkiyemizin aksine, uyuşturucu madde kullanımının salgını altındadırlar. Gerçekten Avrupa Assamblesine *Peridler* tarafından sunulan rapora göre, Avrupada eroin kullanımı giderek yaygınlaşmakta, eroin ve barbitüratların yüksek dozda alınmaları sonucu meydana gelen ölüm olayları artmakta, psikotropik maddeler gittikçe daha çok kullanılmakta, kokain kullanımı geniş boyutlara ulaşmakta, birden çok uyuşturucu madde ve psikotropoları aynı zamanda kullanma eğilimi görülmekte, esrar ve afyon kullanımı vahim ölçülere varmakta ve maddelerin alınmasında daha çok damara şırınga gibi yeni alım şekilleri uygulanmaktadır²⁸.

Sorunun dev boyutlara ulaşması üzerine etkin bir mücadelenin yürütülebilmesi için, çeşitli ülkelerin kanunlarında değişiklikler yapılmış, yeni bir suç siyaseti izlenerek, gerçekleştirilme yoluna girilmiştir²⁹. Bu yeni düzenlemelerin başlıca özelliklerini şu şekilde tesbit edebilmek mümkündür :

27) Bkz. DÖNMEZER, Sosyo - politik yaklaşım..., 1016-1018.

28) Bkz. DÖNMEZER, Sosyo - politik yaklaşım..., 1018; JCP., an-nexe, t. IV, Stupefiants, commentaires, par. no. 3, 55, 56.

29) Karşılaştırmalı Hukuk bilgilerinde şu çalışmalardan yararlanıl-

a) Uyuşturucu maddelerin üretimi, satılması, ithal ve ihracı gibi ticari faaliyetlerin, kaçakçılığının eski düzenlemelere göre daha ağır müeyyidelerle karşılanmağa başlandığı görülmektedir. (Tıpkı, Danimarkada, 18.10.1969 tarihli Kanununun 6 yıl hapis cezasını, Fransada 31.12.1970 tarihli Kamu Sağlığı Kanununun 2-10 yıl ve bazı durumlarda 10-20 yıl hapis cezasını, İsveçte, 26.5.1972 tarihli Kanununun 6 yıl hapis, İtalyada 22.1.1975 tarihli uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin düzenlenmesi, tutku yaratıcı toksik durumların önlenmesi, tedavi olunması ve fiillerin rehabilitasyonu hakkında Kanununun 4 yıldan 15 yıla kadar ağır hapsi, Federal Almanyada 10.1.1972 tarihli Kanunun vahim hallerde 1 yıldan 10 yıla kadar hapsi öngörmesi gibi.....)

b) Bu tür maddelerin propagandası, ya da kullanımının tahriki özel hükümlerle cezalandırılmıştır (Avusturyada 6 aya kadar, Fransada 5 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür).

c) Uyuşturucu maddelerin belirli bir yaştan küçük olanlara verilmesi, satılması, temin edilmesi suça tesir eden ağırlatıcı sebep olarak tesbit edilmiştir (Bu yaş, Fransa ve Avusturyada 21, Almanyada 18 olarak belirlenmiştir).

d) Cezalandırmadaki bu ağırlaştırma eğiliminin, bir konuda tamamen terkedildiği, suç olmaktan çıkarmanın gerçekleştirildiği tesbit edilebilmektedir. Uyuşturucu maddeyi kullanan kişinin yeni bir açıdan, tıbbi-sosyal açıdan değerlendirildiği bu yeni politikada, kullanıcılara ceza verilmemesi genel olarak kabul edilmektedir. Bu yeni anlayışın ve suç siyasetinin etkisi ile İzlandada (16.6.1971 tarihli Kanun) uyuşturucu madde kullanma; Danimarkada (18.6.1969 tarihli Kanun) uyuşturucu maddeleri satın alma, suç olmaktan çıkarılmış, İngilterede (1.1.1972 tarihli Kanun) afyon dışındaki diğer uyuşturucuların kullanılması suç olarak kabul edilmemiştir.

Bu fiil Holandada da (1.1.1972 tarihli kanun) sadece para cezası ile karşılanmış, İsveçte ise uyuşturucu madde kullanılması suç olmaktan çıkarılmış, sadece maddeye zilyet olma basit bir kabahat olarak kabul edilmiştir.

miştir : DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 194-213; ERMAN, 1065-1068, JCP. annexe, IV, Stupefiants, Commentaire...

Federal Almanyada, kişinin ancak kendi ihtiyacı kadar uyuşturucu bulundurması halinde, yargıcın cezalandırmama yoluna gidebileceği hususu açıklanmıştır.

Suç olmaktan çıkarma akımı ile birlikte uyuşturucu madde kullananlar hakkında tedavi uygulanması hususu gerçekleştirilmiştir. Fransa, Lüksemburg, Federal Almanya, Avusturya ve İtalya gibi ülkelerin düzenlemelerinde uyuşturucu madde kullanan kişiler hakkında tıbbi tedaviye gidilmekte, öncelikle gönüllü tedavi uygulanmağa çalışılmakta, ceza davasının açıldığı, ya da failde kronik bir zehirlenme hali görüldüğü durumlarda zorunlu tedavi uygulanmaktadır.

IV. UYUŞTURUCU MADDE SUÇLARINI ÖNLEME KONUSUNDA ÜLKEMİZDE NELER YAPILABİLİR?

Yukarıda, Türkiyede uyuşturucu maddelere ilişkin suçlardaki sayısal durumu belirtirken iki önemli sonuca ulaşılmış idi. Bunlardan ilki, Türkiye sınırları içinde uyuşturucu madde kullanımı, ve ticareti ile ilgili suçların büyük rakamlara ulaşmadığı ve fakat son yıllarda hafif bir artma eğiliminin görülmesi idi. İkinci önemli sonuç ise uluslararası planda Türkiyenin eroin ve afyon pazarında giderek önemli bir yere sahip olması ve yurt dışında yakalanan Türk vatandaşlarının sayısının giderek fazlalaşması idi...

Bu önemli sonuçlar karşısında, mevcut ceza politikası özellikle iki noktada belirgin nitelikler taşımaktadır. Türk Ceza Hukuku sisteminde gerek uyuşturucu madde kullanımı ve gerekse ticaretine ilişkin fiiller, Batı Avrupa ülkeleri ile kıyaslanamayacak ağır cezalarla karşılanmaktadır. Bu ilk niteliğin yanı sıra Türkiyede uyuşturucu maddelerle ilgili İdari düzenleme cezai yaptırım olmaksızın gerçekleştirilmekte ve genellikle yaptırım konusunda Türk Ceza Kanununa başvurulmaktadır.

Bu belirlemeler karşısında şu soru akla gelebilmektedir. Türkiyede, uyuşturucu maddelere ilişkin suçların sayısının fazla olmaması, bu konuda bir salgının bulunmaması Cezaların şiddeti, ağırlığı ile açıklanabilir mi? Başka bir deyişle suçların azlığı ile

cezaların ağırlığı arasında doğrudan doğruya bir bağlantı var mıdır? Bu konuda ülkemizde bilimsel kriminolojik araştırmaların yapılmamış oluşu kesin bir cevap verilmesini engellemektedir. Gerçekten uyuşturucu madde kullanma eğiliminde, isteğinde olup ta bunu hiç kullanmamış kimseler üzerinde "olay öyküleri" veya "deneysel metod" uygulanarak yapılmış araştırmaların yokluğu bu konuda kesin bir şey söylenilmesini engellemektedir.

Bununla birlikte özellikle uyuşturucu madde kullananların tabii oldukları rejim, çağdaş ceza hukuku ve tıp kuralları karşısında çok ağır bir görünüm taşımaktadır. Bu yönden izlenecek bir suç siyaseti içinde TCK. 404/2. maddede belirlenen uyuşturucu madde kullanma suçunun değerlendirilmesi öncelik kazanmaktadır.

1 — Dar anlamda bir ceza siyaseti açısından, uyuşturucu madde kullananların durumu

Uyuşturucu madde kullanan kişi suçlu olarak kabul edilmelidir? Türk Hukukundaki düzenleme uygun bir düzenleme midir? Doğrudan doğruya TCK. ile ilgili olmamakla beraber, mevcut sistemin muhafazası, cezanın ağırlığı ve sistemin devamı yönünde şu hususlar ileri sürülebilir :

a) Uyuşturucu maddelerin ticaretini yasaklayan kanunlar esasta kullanmayı önleme maksadını güden zabıta kanunlarıdır. Gayeleri kullanmayı sınırlamak ve bu gibi maddelerin elde edilmelerini zorlaştırmaktır. Esasen uyuşturucu maddeler pek nadir istisnalar dışında birer zehirdir ve Devletin zehir bulundurmamayı zararsız bir fiil sayması mümkün değildir³⁰.

b) Yarım asırdan beri Devletleri uyuşturucu madde kullanılmasını yasaklamağa ve bu kullanmayı cezalandırmağa sevketmiş olan sebepler bütün kıymet ve kuvvetlerini muhafaza etmektedir. Fertlerin sağlık ve hayatlarının korunması ve toplumun himayesi bütün devletler için bir endişe kaynağı olmakta devam etmektedir³¹.

30) Bkz. ERMAN, 1070.

31) ERMAN, 1070.

c) Kullanma ile mücadele konusunda cezanın etkili bir tedbir olmadığını ve hatta faili daha çok kullanmağa sevkederek sosyopsikolojik bir sebep teşkil ettiğini düşünmek mümkündür. Ancak henüz bu hususlar ispat edilmiş olmaktan uzaktır³².

d) Medeni bir toplumda fert ne kadar hürriyetlerine sahipse toplum da aynı suretle hürriyetlerine sahiptir ve toplumun sahip bulunduğu bu hürriyetlerden birisi de kendisini tehlikeli şahıslara ve mesela uyuşturucu maddelerin tehlikeli hale getirdiği şahıslara karşı korumaktır³³.

e) Uyuşturucu madde kullanımının suç olmaktan çıkarılması, bu maddeyi kullanan şahısları başka yasa dışı, ya da topluma tepki yönlerine itecektir. Topluma karşı olma tabiatında bulunan bu gibi kişiler kendileri için yeni "isyan - ihtilal - tepki" alanları arayacaklar ve bu alanlarda belki de toplum için çok daha zararlı olacaklardır. Uyuşturucu madde kullanımı da toplum için zararlar, tehlikeler getirmektedir ama bunlar artık toplumun kanalize edebildiği, önüne geçebildiği tehlikelerdir³⁴.

f) Esrarın kullanılmasının suç olması ve zevk için girişilen faaliyetlerin ceza ile karşılandığında önleyici sonuçlar elde edebileceği kriminoloji biliminde bir gerçek olarak kabul edilebilmektedir. Bu tesbiti ve değerlendirmeyi yapan *Dönmezer* devamla aynen şöyle demektedir "... Bu itibarla biz esrarın kullanılmasının suç halinden çıkarılması yönünde öne sürülen fikirlere kesinlikle katılmıyoruz Aksine bu nevi tartışmaların mevcut esrar epidemisini tahrik edici etkisi bulunduğuna ciddiyetle inanıyoruz. Gerçekten bu nevi fikirler toplumun stigmatize ettiği hareketlere girişen ve kendisine, çevresinde mazeret aramağa çalışan gençler için tahrik edici nitelik taşımaktadır..."³⁵.

Bu düşüncelere karşı uyuşturucu madde kullanılmasını suç olmaktan çıkarma ya da tedavi ile karşılama yönünde ileri sürülmüş düşüncelere de rastlanmaktadır Şöyle ki :

32) ERMAN, 1070.

33) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 4; MERLE, R. - VITU, A., *Traité de droit criminel, Droit pénal spécial*, Paris, 1984, p. 1164.

34) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 6.

35) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 8.

a) Birey çeşitli özgürlüklere sahip bir bütündür. Kişinin sağlık ve yaşama hakkı olduğu gibi, kendisine zarar verme hakkı da vardır. Ceza Kanununun diğer hiçbir maddesinde bedene, sağlığa zarar verici hareketler, bireyin kendisine verdiği bedensel zararlar bu derece ağır bir ceza ile karşılanmamaktadır. İntihara teşebbüsü cezalandırmayan bir ceza kanununun uyuşturucu madde kullanımını cezalandırması bir çelişkidir³⁶.

b) Uyuşturucu maddeler kesin ve tam olarak zararlı ve tehlikeli nitelik taşımazlar. Bu maddeleri kullanan esasen tehlikeli, dengesiz ve psikopatik kişiler bu maddelerin etkisi ile tehlikesiz hale de gelebilmektedirler. Dolayısıyla bunların ayrıca cezalandırılmaları toplum için yeni tehlikeler meydana getirecektir³⁷.

c) Uyuşturucu madde alanları cezalandırmak, stigmatize etmek, toplum dışına itmek bunları yeni suçlar işlemeğe yöneltmektedir. Buna karşılık bunlara belirli küçük dozlarda uyuşturucu verilmesi tehlikeliliği ve muhtemel suçluluğu önlediği gibi belirli bir alanda da kanalize edebilmektedir³⁸.

d) Uyuşturucu madde kullanılması gibi, hiç te iddia edildiği gibi toplumu tehdit eden bir olay değildir. Bu gibi maddeleri çok kullanan batı ülkeleri gençleri merak, tecessüs saiki ile bu maddeleri aldıktan sonra bırakabilmektedirler. Örneğin İsveçte esrar kullanan 100 gençten 98'i bunu birkaç kez aldıktan sonra bırakabilmiş, sadece 2'si daha ağır uyuşturucu maddelere gitmiştir³⁹. Uyuşturucu madde kullanmağa yeni başlayanlara uygulanacak tedavi metodları hem daha olumlu, çabuk sonuç verecek ve hem de kişilerin damgalanmasını önleyecektir⁴⁰.

e) Kanunun yasaklayıcı ve cezalandırıcı niteliği, çeşitli aykırılıklara sapma durumunda bulunan gençleri önleyici bir etkiye sahip değildir. Topluma karşı olan genç, kanunu düşünmeden ,ile-

36) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 4; HULSMAN, L.R., Politique criminelle et toxicomanie (Rev. Sc. Crim., 1971, sy. 2), p. 496.

37) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 4.

38) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 5.

39) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 7.

40) Bkz. ERMAN, 1080.

ride yargılanıp cezalandırılacağını hiç aklına getirmeden tepkisini ortaya koymaktadır⁴¹.

f) Uyuşturucu Madde kullanan kişi, tıp yönünden tedavi edilmesi gerekli bir hastadır. Uyuşturucu maddelerin özellikleri dikkate alınırca buna başlayan kişinin hareketlerini devam ettirmesi kaçınılmazdır. Böyle bir kişiyi cezalandırmak, cezaevine göndermek, baskıcı bir rejim uygulamak çok daha vahim sonuçlar doğuracak ve kişi kaybedilecektir⁴².

g) Bu tartışmalara eklenen bir diğer görüşü de, uyuşturucu madde kullanımını suç olmaktan çıkarmış ülkelerde bu alışkanlığın artmadığı, salgın halini almadığı hususu teşkil etmiştir⁴³.

Yoğun tartışmalar karşısında belirtmemiz gereken bir husus vardır ki, cezaların ağırlığı, uyuşturucu maddeyi sadece kullanan kimsenin uzun bir süre için cezaevine gönderilmesi, cezalandırılması bu kişinin üzerinde derin etkiler yaratmakta, tedaviye muhtaç durumda bulunan, tedavi edilmediği takdirde bu maddeye daha da bağımlı hale gelecek olan bireyi tamamen hasta, tedavi edilemez bir hale getirme anlamını taşımaktadır. Bu nedenle, ceza ve suç siyaseti açısından Uyuşturucu Maddelerle ilgili olarak bugün için bizce yapılması zorunlu olan ilk husus TCK. 404/2. maddesinin değiştirilerek "zorunlu tedavi uygulamasının getirilmesidir"⁴⁴. Bize göre herhangi bir uyuşturucu madde kullandığı tesbit edilen kişi doğrudan doğruya resmi hastaneye ve oradan ihtisaslaşmış merkezlere götürülmeli ve merkezin bildiri ile savcılık olaydan haberdar edilmelidir. Hastahane-merkez/Savcılık ilişkisi tedavinin her safhasında devam etmelidir. Bu hal tam iyileşmeye kadar sürdürülmelidir. Tedaviden kaçılması halinde koğuşurma açılmamalı, zorunlu tedavinin mutlaka tamamlanması sağlanmalıdır. Böylece mevcut sistemimizde öngörülmüş bulunan müptela olma hali terkedilecektir⁴⁵.

41) HULSMAN, 494.

42) HULSMAN, 495; GÜNAL, 178.

43) AKÇASU, Sempozyum tartışmaları..., 1087.

44) Aynı görüş, GÜNAL, 178; SÜER, N., TCK. nın 50. yılı ve geleceği, İst. 1977, sh. 626.

45) Bu çözüm, Türk hukukunda tartışılan TCK. 235, 198 ve 530. maddeler arasındaki uyumsuzluğu da kaldıracaktır (bkz. SONGAR, Sempozyum notları..., 1103, 1115.

Aynı şekilde kişinin ancak çok kısa bir süre için (3 gün ya da bir hafta) kullanabileceği miktarda uyuşturucu maddeyi yanında bulundurması ya da satın alması hallerinde, kullanıcı olma koşulu ile, aynı hüküm uygulanmalıdır.

Uyuşturucu madde ticareti ile ilgili kurallardaki cezaların ağırlığı üzerinde şimdiden bir değerlendirme yapılması bizce erken ve yanlış bir davranış olacaktır. Bu konuda çok boyutlu ve çok geniş araştırmalar, anketler, istatistikler yapıldıktan sonra belirli bir suç siyasetinin uygulanabilmesi faydalı olacaktır.

2 — Geniş anlamda ceza siyaseti açısından konuya yaklaşım

Uyuşturucu maddeye ilişkin suçlarla mücadele sadece bir ceza hukuku sorunu değildir. Tıp, sosyoloji, psikoloji, kimya, polis ve hukukun birlikte çözümleyebileceği bir sorundur⁴⁶. Bu yönden konu suç siyaseti sınırlarını aşmakta ya da deyim yerinde ise geniş anlamda bir ceza siyasetini gerekli kılmaktadır. Bu açıdan idari, tıbbi, kitle haberleşmesi (basının uyarıcı fonksiyonu), eğitim ve zabıta tedbirleri ile bu tür suçluluk önlenilebilecektir.

46) DÖNMEZER, Uyuşturucu ve tutku yapan maddeler..., 10; KÖK-NE, Kişilikten kaçış..., 627.